

MÁTYÁS SZABOLCS – SALLAI JÁNOS

Horst Herold¹, a modern kriminálföldrajz megalkotója

A tanulmány a tavaly elhunyt német rendőri vezető, Horst Herold életének legfontosabb állomásait és tudományos eredményeit mutatja be.

A nekrológ nehéz műfaj, s emellett meglehetősen szomorú is. Elsősorban akkor nehéz, ha az illető kézzelfogható életművet nem hagyott maga után, de jelentős ismertsége révén „illik” megemlékezni róla.

Jelen írásunkkal emléket kívánunk állítani *Horst Herold*nak. Hazai rendészettudományi folyóiratban évtizedek óta semmilyen írás nem jelent meg a Szövetségi Bünyügyi Hivatal, a Bundeskriminalamt egykori vezetőjéről. Most tehát eljött az ideje annak, hogy erről az életműről a szélesebb szakmai közvélemény is tudomást szerezzen. Horst Herold kilencvenöt éves korában, Nürnbergben hunyt el. Tudományos és szakmai életútja érdemes arra, hogy pályafutásáról szót ejtsünk.

Életének 1923 és 1952 közötti fontosabb állomásai

Horst Herold a tübingiai Sonnebergben született 1923. október 21-én. Édesapja az apósa játékgyárában dolgozott, azonban a család a gyárat az 1929-es világgazdasági válság idején eladni kényszerült. Ezután a család Pößneckbe költözött apja szüleihez. 1933-ban, *Hitler* hatalomátvétele után Herold a hitleri ifjúsági szervezet, a Jungvolk tagja lesz.² Ezzel egy időben a népiskolából felsőbb osztályba váltott. 1938-ban szülei anyagi körülményei jelentősen javulnak, az apja házat tudott vásárolni. Az apja 1939-ben bevonult a hadseregbe, és a háború végéig szolgált.

1941-ben Herold önként jelentkezik katonai szolgálatra, 1942 júniusában azonban súlyos sebesülést szerzett a keleti fronton. 1942 decemberében előléptették hadnaggyá, egyben kinevezték egy páncélos alegység parancsnokává.

1944-ben az egységet áthelyezték Franciaországba, őt pedig előléptették főhadnaggyá. Már fiatal korában is megmutatkozott az innovációk iránti te-

¹ 1923. október 21. – 2018. december 14.

² http://www.rijo.homepage.t-online.de/pdf/DE_DE_45_herold.pdf

hetsége: a saját maga tervezte páncélos célzórendszerért kitüntették. 1945-ben visszavezényelték a keleti frontra, ahol fogságba esett. A Szovjetunióba szállítása közben megszökött és hazatért Nürnbergbe, ahol találkozott a szüleiével, és megismerhette későbbi feleségét. 1945 és 1951 között egy bajor egyetemi városban, Erlangenben³ jogi tanulmányokat⁴ folytatott, és nemzetközi jogi diplomát szerzett. Közben Genfben járt szakmai tanulmányúton, és nemzetközi jogot hallgatott. Ez után jogi államvizsgát tett.⁵ Egyetemi tanulmányai alatt, 1951-ben lánya született.

Az 1953 és 1981 közötti szakmai életút

Horst Herold fiatal korától kezdve különös érdeklődést mutatott a tudományok és a tanulás iránt. Ezt igazolja egyebek között az is, hogy a jogi államvizsga után, 1953-ban az ügyészi munkája mellett beiratkozott a nürnbergi főiskola gazdasági és humán tudományok szakára. Később elfogadott egy tanársegédi állást, de betegsége miatt nem tudott habilitálni. A nürnbergi ügyészségen dolgozott, és főként gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos ügyeket kapott. Ez idő tájt került kapcsolatba a Bundeskriminalamttal. 1954-ben az ügyészi hivatalát bíróra cserélte a nürnbergi bíróságon, majd a tartományi bírósági tag lett.

Az oktatás iránti érdeklődése 1956-tól mindennapjai részévé vált, ugyanis a tartományi rendőriskolákon is vállalt oktatói megbízást.

Életében mérföldkönek tekinthető az 1964-es év, amikor bűnügyi vezető és egyben főkapitány-helyettes lett. Munkájában jó néhány új feladattal találkozott. Növekedett a bűnözés volumene, a felderítési mutatók pedig romlottak. Mindeme negatív tényezők mellett azonban tovább növekedett azoknak az információknak a mennyisége, amelyek feldolgozása elengedhetetlenné vált az eredményesebb bűnügyi munka elvégzése érdekében. A Horst Herold munkásságát méltató írások többsége ezt az időszakot említi meg, mint olyat, amely arra ösztönözte a tudós rendőrt, hogy megteremtse a rendőri tudományos munka és az egyre nagyobb mennyiségben keletkező adatok feldolgozásának elméleti hátterét. Herold véleménye szerint abban az időben az elméleti háttér hiánya nagyban nehezítette a bűnözés elleni küzdelem hatékonyságát.

³ Erlangen Nürnbergtől húsz kilométerre, a Schwabach és a Regnitz összefolyásánál található.

⁴ Eredetileg orvos szeretett volna lenni, de második világháborús katonatiszti múltjával ez nem volt lehetséges.

⁵ http://www.rijo.homepage.t-online.de/pdf/DE_DE_45_herold.pdf

Ettől az időszaktól kezdve a korábbinál sokkal intenzívebb rendészeti tudományos munkát végzett és közvetlen munkatársait is erre sarkallta. Minden évben publikációk tucatjait tette közzé, élete folyamán több mint kétszázötven szakmai cikke jelent meg. 1966-ban írta meg az úttörőnek számító *Fahnden und Forschen* (Körözés és kutatás) című cikkét, amelyben a prevenció érdekében szorgalmazza a rendőrségi adatok tervszerű tudományos kiértékelését, az elkövetők személyiségének szociológiai, biológiai és pszichopatológiai szempontú vizsgálatát.⁶

1967-ben, mindössze negyvenhárom évesen nevezték ki Nürnberg rendőrfőkapitányává. Az általa bevezetett jó néhány változás miatt igen közkedvelt lett a kollégái körében. Csökkentette a hivatali bürokráciát és kiemelte azokat a kollégáit, akik tudtak és mertek is gondolkodni. Mottója a *Mut zum Widerspruch* (Merj ellenkezni!) volt, ami népszerűvé tette a beosztottjai előtt, különösen azok előtt, akik ugyancsak a változás és az előrelépés hívei voltak.⁷

Vezetése alatt jelentősen átalakult a nürnbergi főkapitányság, növelte a létszámot és számos új munkacsoportot hozott létre, s folyamatosan próbált igazodni a változó társadalmi próbatételekhez és a lakossági igényekhez. Ugyancsak a nevéhez köthető, hogy a mindennapi gyakorlat részévé tette a bűnügyi adatok elektronikus elemzését és tárolását. Rendőrfőkapitányi hivatali ideje alatt a kollégáival együtt kifejlesztette a „nürnbergi modellt”, amelynek alapja a kriminálgeográfia, a megelőző és a bevetési elmélet volt.

1970-ben, a nürnbergi rendőrség felülvizsgálata után megállapították, hogy Horst Herold kiemelkedő szakmai és vezetői munkát végzett, vagy ahogy fogalmaztak, „*Horst Herold egy alapkövet tett le a német rendészet történetében*”⁸. Ez után vált országosan is ismertté, számos újság és tévécsatorna mutatta be addig elért eredményeit, egyebek között a nagy olvasottságú *Der Spiegel* és a *ZDF Magazin* is hírt adott róla.

Szakmai pályafutásának a csúcsára ért, amikor 1971-ben kinevezték a Szövetségi Bűnügyi Hivatal vezetőjének. Ennél nagyobb elismerés rendőri vezetőt nemigen érhetett az egykori Német Szövetségi Köztársaságban. A Bundeskriminalamt lényegesen megerősödött az irányítása alatt. Jelentősen nőtt a szervezet létszáma, számottevő technikai fejlesztést hajtottak végre, a forenzikus tudományok alkalmazása pedig ekkor vert gyökeret a mindennapi gyakorlatban.

⁶ http://www.rijo.homepage.t-online.de/pdf/DE_DE_45_herold.pdf

⁷ Uo.

⁸ Uo.

A Bundeskriminalamt vezetőjeként az egyik legfőbb tevékenysége a terrorizmus elleni küzdelem volt. Ez volt ugyanis az az időszak, amikor szélsőbaloldali terrorista szervezet, a Vörös Hadsereg Frakció (RAF) jelentős halálos áldozattal járó erőszakos cselekményt követett el. Horst Herold a Szövetségi Bűnügyi Hivatal elnökeként új módszerekkel küzdött a terrorizmus ellen, és a németországi terrorizmus elleni küzdelem szimbólumává vált.⁹

1971 és 1981 között állt a bűnügyi hivatal élén, majd nyugdíjba vonult. 1984-ben, addigi szakmai pályafutásának elismeréseképpen, Nürnberg városa polgári érdemrendet adományozott neki.

Horst Herold hatása a hazai kutatókra

A hazai bűnözésföldrajzi kutatások kezdetben három szálon futottak (földrajztudomány, rendészettudomány, kriminológia), de közös volt bennük, a közös forrásra, Horst Heroldra hivatkozás. Mindenképp érdemes kiemelni, hogy bár e kutatások három irányból indultak, igazán erőteljesen két szálon futottak. Az egyik szál a határőrök adták, akik jelenleg a rendőrség kötelékében képviselik a rendészettudományt. A hajdani Rendőrtiszt Főiskolának már az 1990-es években is több német rendőrtisztképző intézménnyel volt szoros kapcsolata. Részben ekkor találkoztak a főiskola kutatói is a bűnözésföldrajzzal mint új tudományterülettel. A másik erőteljes vonalat a geográfusok adták, akiknek a rendszerváltozás környékén nyílt lehetőségük arra, hogy hozzáférjenek a korábban titkosan kezelt kriminálstatisztikai adatokhoz, és új, a korábbiaknál gyakorlatiasabb kutatási irányokat keressenek. Ennek nyomán számos úttörő jellegű munka jelent a 1990-es évek elején.¹⁰

Az egykori határőrök az 1990-es évek közepén, az államhatárral kapcsolatos statisztikai adatok kutatása során bukkantak Herold *Földrajz és bűnözés* című írására, amely a *Belügyi Szemle* 1973-as Külföldi tájékoztatójában jelent meg. Az információáramlás akkori helyzetét jellemzi, hogy a cikk egy 1969-es, münsteri konferencián elhangzott előadás recenziója volt. Különösen az keltette fel a kutatók figyelmét, hogy Európában és a világ másik felében már évtizedekkel korábban mennyire más aspektusból vizsgálták a

⁹ Dieter Schenk: Der Chef. Horst Herold und das BKA. Spiegel-Buchverlag, Hamburg, 1998

¹⁰ Kovács Zoltán: A bűnözésföldrajz lehetőségei hazánkban. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 1989, 11. o. [Műhely 9.]; Kovács Zoltán: A bűnözésföldrajz szerepe a városi környezetminőségben. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 1990, 13. o. [Műhely 6.]; Michalkó Gábor: A nemzetközi turizmus bűnözésföldrajzi aspektusai Budapesten. *Belügyi Szemle*, 1996/11., 11–30. o.

helyszín, a cselekmény és az elkövető kapcsolatát. A hivatkozott cikk szerzője akkor a nürnbergi rendőrség főnöke volt. A dolog további érdekessége, hogy Herold az előadásában a helyi tényezőknek a bűnözés létezésében és kiváltásában játszott szerepét az informatika eszközeivel közelítette meg, ami hazánkban akkor még meglehetősen utópisztikusnak tűnt.

A Herold által javasolt módszer lehetővé tette „a bűnözés intenzitásának gyors mérését, mozgékonyságának, változásainak felmérését és végül az egyes kerületekre jellemző, földrajzilag körülhatárolható társadalmi, gazdasági, kulturális stb. indikátorok bűnözést elősegítő, kiváltó és vonzó szerepének a mérését”¹¹. Jelen cikk szerzői mindezeket a gyakorlatban is alkalmazták a Jó állam–Jó rendőrség¹² kutatási programban.

Horst Herold cikkét a francia rendőrség folyóirata is közölte.¹³ Szerintük a szerző által kifejtett újdonságok megreformálják a rendőrséget és új területeket vonnak be a bűnüldözésbe és a bűnmegelőzésbe. Véleményük szerint Herold módszerei „Új lehetőségeket nyitnak a bűnözés megismerésében és kutatásában, valamint a bűnüldözésében. A bűnözést mérhető helyi faktorok váltják ki, amelyeknek sajátos geográfiai okai vannak. Információkat és adatokat szolgáltat a rendőri beavatkozás lehetőségeiről, eszközeiről és ezek leghatékonyabb szervezéséről. Alapot nyújt a rendőri szervezet olyan kialakításához, ami a helyi adottságoknak leginkább megfelel.”¹⁴

Hazánkban gyakorlatilag csak a rendszerváltozás idejétől lehet beszélni érdemi bűnözésföldrajzi kutatásról, előtte csupán néhány ismeretterjesztő jellegű munka látott napvilágot. A hazai kutatók a terület feltérképezése érdekében az 1980-as évek végétől elsősorban a német kutatások irányába fordultak, és az ott megjelenő szakirodalmat kezdték lefordítani, az azokban megfogalmazott kutatási eredményekről számoltak be, közkinccsé téve a terület iránt érdeklődő kutatók számára.¹⁵

A hazai geográfusok téma iránti érdeklődését mi sem jelzi jobban, mint hogy számos egyetemen és főiskolán oktatták és jelenleg is oktatják a tárgyat,

11 Horst Herold: Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle Tájékoztatója. 1973. 17. sz. 79–85. o.

12 Sallai János – Tihanyi Miklós – Vári Vince – Mátyás Szabolcs: A „jó rendészet” közpolitikai kapcsolódási lehetőségei. Államtudományi Műhelytanulmányok, 2016/31., 38. o. https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_-evi-31_-szam-a-__jo-rendeszeti-kozpoltikai-kapcsolodasi-lehetosegei.original.pdf

13 Revue de la Police Nationale, 12/1969.

14 Uo.

15 Mátyás Szabolcs – Sallai János: Kriminálgeográfia. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest, 2014, 335–353. o.; Mátyás, Szabolcs – Sallai, János: Criminal geographical researches in Hungary. Kritische Zeiten, 2014, pp. 60–77.

illetve hárman (ketten a Debreceni, egyvalaki pedig a Miskolci Egyetemen) bűnözésföldrajzi témából szereztek tudományos PhD-fokozatot, a Debreceni Egyetemen jelenleg ketten állnak védés előtt.

Horst Herold leginkább a bűnügyi rendőri munkában alkotott maradandót. Új utakat taposott ki a kriminálgeográfusok számára, ennek eredményeit pedig a gyakorlat is bizonyította. A bűnügyi elemzőmunka területén a legnagyobb érdemei az elektronikus adatfeldolgozás konzekvens bevezetése és használata kapcsán mutatkoznak meg.